

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Laura Būdaitė

Edukacinė ir vaiko psichologijos studijų programa
Magistro darbas

**Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame
ugdyme ir naudojimasis internetu**

Darbo vadovė: prof. dr. R. Jusienė

Vilnius
2023

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	5
PRATARMĖ	6
1. ĮVADAS.....	8
1.1. Pradinis mokyklinis amžius.....	8
1.2. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme	10
1.3. Mergaičių ir berniukų fizinio aktyvumo skirtumai.....	12
1.4. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų naudojimas internetu.....	13
1.5. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai	16
2. TYRIMO METODIKA.....	18
2.1. Tyrimo dalyviai	18
2.2. Tyrimo metodikos	18
2.3. Tyrimo eiga	20
2.4. Duomenų analizė	21
3. REZULTATAI	22
4. REZULTATŲ APTARIMAS	28
4.1. Tyrimo ribotumai ir gairės ateities tyrimams	30
IŠVADOS.....	31
LITERATŪRA.....	32

SANTRAUKA

Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir naudojimas internetu, Laura Būdaitė, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2023, 37 psl.

Netrukus po to, kai nuskamba žadintuvus pranešdamas, kad prasidėjo nauja diena, pasiimti telefoną į rankas ir patikrinti įvairius socialinius tinklus tapo neatsiejama gyvenimo dalimi. Kaip nurodo Kappos (2007), atlikta daug tyrimų, kuriuose vis dažniau pradedama išvelgti interneto naudojimosi sąsajas su fizinės bei psichikos sveikatos problemomis mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių tarpe. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kaip pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme siejasi su jų naudojimosi internetu. Šiame tyrime yra analizuojami dviejų projektų rėmuose surinkti duomenys patogiosios atrankos būdu apie vaikus iš įvairių Vilniaus miesto pradinio ugdymo įstaigų. Darbe analizuojami berniukų ir mergaičių 2019 metais surinkti 255 vaikų duomenys (amžiaus vidurkis 9,4 metai (SD=0,6)) ir 2022 metais surinkti 420 vaikų duomenys (amžiaus vidurkis 9,1 metų (SD = 0,4)). Duomenys buvo renkami naudojant popierines vaikų buvimo prie interneto (internetu naudojimo trukmė) ir kompulsyvaus interneto naudojimo skalės formas. Instrumentus tyrimo dalyviai pildė popieriaus ir pieštuko forma. Nustatyta, kad 2022 metų tyrimo vaikai, dalyvaujantys neformaliame ugdyme, palyginus su 2019 metų dalyvaujančiais, surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimosi skalės įverčius ir internete praleidžia daugiau laiko. Nedalyvaujantys neformaliame ugdyme vaikai nesiskyrė kompulsyvaus interneto naudojimosi. Berniukams, palyginti su mergaičių grupe, būdingi didesni kompulsyvaus naudojimosi internetu įverčiai ir laikas internete. Taip pat berniukai dažniau dalyvauja sportiniuose, o didesnė proporcija mergaičių, nei berniukų, dalyvauja meniniuose būreliuose. Vaikai, lankantys sportinio pobūdžio būrelius surinko didesnius kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčius negu meninius būrelius lankantys vaikai, tačiau šį skirtumą gali paaiškinti tai, kad daugiau berniukų lanko sportinius užsiėmimus ir būtent berniukų kompulsyvaus interneto naudojimo įverčiai didesni. Bendrai ir 2019, ir 2022 metų duomenimis, pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme nebuvo susijęs su jų naudojimosi internetu (laiku internete ir kompulsyvaus interneto naudojimo įverčiais). Tėvų vertinimu (2019 m.), vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas nebuvo susiję.

Raktiniai žodžiai: pradinis mokyklinis amžius, kompulsyvus interneto naudojimas, laikas internete, dalyvavimas neformaliame ugdyme.

SUMMARY

Elementary school-aged children's participation in extra-curricular activities and internet use, Laura Būdaitė, Vilnius, Vilniaus university, 2023, p. 37

Shortly after the alarm clock rings, signaling the start of a new day, picking up the phone and checking various social media platforms has become an integral part of life. As indicated by Kappos (2007), numerous studies have increasingly identified associations between internet usage and physical and mental health problems among school-age children and adolescents. This study aims to investigate how the participation of primary school-age children in non-formal education is related to their internet usage. The study analyzes data collected within the framework of two projects using a convenient sampling method involving children from various primary education institutions in Vilnius city. The study examines data from 255 children (average age 9.4 years, $SD=0.6$) collected in 2019 and data from 420 children (average age 9.1 years, $SD=0.4$) collected in 2022. Data were collected using paper-based forms of the Children's Internet Use Time and Compulsive Internet Use Scale. The research participants completed the instruments in a paper-and-pencil format. The results indicated that children participating in non-formal education in the 2022 study, compared to those in the 2019 study, obtained higher scores on the Compulsive Internet Use Scale and spent more time online. Children not participating in non-formal education did not differ significantly in terms of compulsive internet use. Among the gender groups, boys exhibited higher scores on the Compulsive Internet Use Scale and spent more time online compared to girls. Boys also participated more frequently in sports activities, while a higher proportion of girls participated in artistic clubs. Children attending sports clubs obtained higher scores on the Compulsive Internet Use Scale compared to those attending artistic clubs. However, this difference may be explained by the fact that more boys attend sports activities, contributing to higher scores in compulsive internet use among boys. Overall, based on both the 2019 and 2022 data, the participation of primary school-age children in non-formal education was not significantly related to their internet usage (time spent online and scores on the Compulsive Internet Use Scale). According to parental reports (2019), children's participation in non-formal education was not associated with their internet usage.

Keywords: elementary school-age, compulsive internet use, time online, participation in extra-curricular activities.

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Neformalusis ugdymas – kryptinga veikla, kuria plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, gebančią atsakingai ir kūrybiškai spręsti problemas bei aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime (Lietuvos jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003). Taip pat neformalusis ugdymas orientuotas į grupės procesą. Grupėje yra siekiama išmokti tarpusavio sąveikos sprendžiant tarpasmeninius santykius, priimant bendrus sprendimus, dalijantis darbais ir atsakomybe (Gailius ir kt., 2013).

Naudojimasis internetu – gali būti apibrėžtas kaip veiksmai ir procesai, kuriuos žmonės atlieka, naudodamiesi išmaniosiomis technologijomis. Tai apima įvairią veiklą internete, kurią žmonės vykdo, kad gautų informaciją, bendrautų, dirbtų, siųstų duomenis arba vykdytų kitas veiklas interneto pagalba.

Kompulsyvus interneto naudojimas apibrėžiamas kaip vienmatis konstruktas, apimantis keletą tam tikro elgesio modelio apraiškų (Meerkerk et al., 2009):

- 1) kontrolės praradimą, tai yra kai naudojantis internetu praleidžiama daugiau laiko nei planuota ir nesėkmingai mėginama sutrumpinti šį laiką;
- 2) nuolatinį susirūpinimą, tai yra kai neprisijungus prie interneto siekiama kuo greičiau prisijungti arba nuolat apie tai galvojama;
- 3) nerimastingą atsiribojimą ar užsisklendimą, kai nenurimstama tol, kol neprisijungiama prie interneto;
- 4) interneto naudojimą įtampos įveikai ar nusiramimui;
- 5) konfliktus su kitais arba vidinius konfliktus (pavyzdžiui, kaltę ar apgailestavimą dėl negalėjimo nustoti naudotis).

PRATARMĖ

Netrukus po to, kai nuskamba žadintuvas pranešdamas, kad prasidėjo nauja diena, pasiimti telefoną į rankas ir patikrinti įvairius socialinius tinklus tapo neatsiejama gyvenimo dalimi. Gal net rutina. Kaip nurodo Kappos (2007), atlikta daug tyrimų, kuriuose vis dažniau pradedama išvelgti interneto naudojimosi sąsajas su fizinės bei psichikos sveikatos problemomis mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių tarpe. Grigutytė, Pakalniškienė, Raižienė ir Povilaitis (2018) teigia, kad vaikai Lietuvoje turi galimybę prieiti prie itin spartaus interneto, kuriuo naudodamiesi be ribojimų gali atlikti pačias įvairiausias veiklas. Jusienė su bendraautoriais (2017) tyrė ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimą prie ekranų. Šiame tyrime paaiškėjo, kad maždaug trečdalis 1,5 – 5m. vaikų darbo dienomis prie IT prietaisų praleidžia nuo pusvalandžio iki valandos per dieną, tuo tarpu laisvadieniais trečdalis vaikų prie ekranų praleidžia nuo 1 iki 2 valandų. Po karantino duomenų palyginimas su tų pačių ikimokyklinio amžiaus vaikų duomenimis prieš karantiną ir su analogiškais karantino nepatyrusių vaikų ir jų tėvų lyginamosios imties duomenimis parodė, kad karantine esančių vaikų ekrano laikas pailgėjo ir fizinis aktyvumas sumažėjo (Rakickienė, Jusienė, Baukienė ir Breidokienė, 2021). Kasdienybės ir veiklos pobūdžio pokyčiai įvyksta vaikams pradėjus lankyti mokyklą. Vietoje aktyvių žaidimų vaikai didelę dienos dalį praleidžia mokyklos suole. Vaiko fizinį aktyvumą, kuris yra svarbus sveikai gyvensenai, kuri yra sudėtinė brendimo dalis, mokyklos lankymo pradžia natūraliai mažina (Strukčinskienė ir kt., 2011). Buvimo prie ekranų trukmė didėja su vaiko amžiumi: kuo vaikai vyresni, tuo ilgiau jiems leidžiama naudotis įvairiais IT prietaisais, ypač žiūrėti televizorių, naudotis kompiuteriu, o laisvadieniais – ir planšete (Jusienė ir kt., 2017). Viename tyrime (Grigutytė ir kt., 2018) buvo lyginta 2010 metų ir 2018 metų surinkti duomenys apie interneto naudojimą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 2018 m. jaunesni (9-12m.) vaikai praleidžia beveik 4, o vyresni (13-17m.) – beveik 5 val. internete tomis dienomis, kai eina į mokyklą, ir beveik valanda ilgiau tomis dienomis, kai į mokyklą neina. 2018 m. tiek jaunesni, tiek vyresni vaikai praleidžia daugiau laiko internete (vidutiniškai viena valanda daugiau) negu 2010 m. (Grigutytė ir kt., 2018). Akivaizdu, kad vis ilgiau ir ilgiau vaikams praleidžiant laiko prie ekranų, buvo susirūpinta dėl galimo žalingo poveikio dėl ilgo buvimo prie ekranų. Dapkienė (1998) teigia, kad norėdami atitraukti įvairaus amžiaus mokinius nuo tuščio ir beprasmiško laiko praleidimo, į kurį gali būti įtraukti ir žalingi įpročiai bei nusikalstamumas, turime apsvarstyti, kaip tinkamai organizuoti papildomąjį ugdymą, kaip įdomią ir įtraukiančią veiklą po pamokų. Papildomojo ugdymo veikla sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdyti tautinę bei kultūrinę savimonę (Dapkienė, 1998).

Šiame darbe pristatomo tyrimo problema – pradinio mokyklinio amžiaus vaikų nedalyvavimas neformaliame ugdyme sudaro sąlygas ilgesnį laiką būti prie ekranų bei kompulsyviai interneto naudojimuisi, tuo tarpu, dalyvaujantys neformaliame ugdyme praleidžia mažiau laiko prie ekranų, o gal fiziškai aktyviai praleistą laiką vėliau kompensuoja sėdėdami prie ekranų.

1. ĮVADAS

1.1. Pradinis mokyklinis amžius

Kasdienybės ir veiklos pobūdžio pokyčiai įvyksta vaikams pradėjus lankyti mokyklą. Vietoje aktyvių žaidimų vaikai didelę dienos dalį praleidžia mokyklos suole. Jaunesnysis mokyklinis amžius, arba vidurinioji vaikystė, – tai laikotarpis (nuo 6 iki 12 metų), kai vaikai priversti radikaliai keisti savo gyvenimo būdą, anksčiau susiklosčiusias elgesio formas, įpročius (Galkus, Džiuvė, 2009). Esminiai šiam laikotarpiui būdingi uždaviniai yra draugystės ryšių kūrimas, įgūdžių mokymasis, savęs vertinimas, konkrečių operacijų ir komandinių žaidimų atlikimas, o svarbiausias šio amžiaus vaikų raidos procesas yra mokymasis (Pileckaitė-Markovienė ir kt., 2004). Šiame amžiuje taip pat vaikai gali sportuoti ir įgyti naujų įgūdžių, demonstruoja savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi, bet kartais gali elgtis vaikiškai ir neapgalvotai, dalyvauja bendruomenės veikloje, mokosi pasiekti tikslo ir varžytis, mėgsta užduotis orientuotas į rezultatą (Paramos vaikams centras).

Vidurinioji vaikystė – intensyvus vaiko asmenybės kūrimosi metas (Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004). Pasak E. H. Eriksono (2004) žmogaus gyvenimą galima suskirstyti į aštuonis amžiaus tarpsnius. Visi amžiaus tarpsniai yra ypatingai svarbūs, atsižvelgiant į raidos uždavinius ir juose patiriamas sėkmes arba nesėkmes. Taip, kaip mums pavyks įveikti raidos iššūkius, priklauso turėsime teigiamų ar neigiamų pasekmių ateityje. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai susiduria su ketvirtuoju amžiaus tarpsniu, kuris yra apibūdinamas kaip meistriškumas – menkavertiškumas ir šio raidos uždavinio tikslas yra įgūdžių įgijimas. Siekdamas meistriškumo, vaikas gali tapti nekantrus ir pasinerti į tam tikrų įgūdžių įgijimo procesą. Užbaigti šį procesą - yra tikslas, kuris ilgainiui išstumia žaidimo užgaidas ir norus. Vaiką tai išmoko patirti malonumą stropiai dirbant ir užbaigiant darbą. Tačiau yra ir kita pusė, pavojų vaikui šioje stadijoje sudaro menkavertiškumo jausmas. Vaikas gali pulti į nevirtį dėl savo įgūdžių stokos arba dėl savo padėties lyginantis su šalia esančiais. Jį gali išgąsdinti toks sutapatinimas su kitais. Ši stadija skiriasi nuo kitų tuo, kad joje nėra tolygaus perėjimo nuo vidinių pakitimų prie naujų išgalių (Eriksonas, 2004). Šiuo laikotarpiu yra išties svarbu sudaryti tinkamas sąlygas vaiko darbštumo ugdymui. Kasdienėje veikloje leisdami veikti savarankiškai, savo tempu pabaigti darbą, turime nepamiršti vaiko paskatinti bei pagirti, juk taip jis jausis drąsiau ir ugdys darbštumą. Kai vaikas neskatinamas, nekreipiama dėmesio į jo pastangas atlikti darbą, kai vaikas yra menkinamas: „tu negali“, „tu nesugebi“, „tu sugadinsi“ – formuojamas menkavertiškumo jausmas (Pugačiauskienė, 2013).

Jaunesnysis mokyklinis amžius – tai laikotarpis, kai mokymasis tampa pagrindine vaiko veikla. Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, mokytojas tampa vedliu, kuris nurodo pamokų metų atliekamų veiklų

uždavinius ir jų atlikimo terminus. Tuo mokymasis nutolsta nuo žaidimo ir priartėja prie darbo (Gučas, 1990). Kognityvūs pokyčiai, užsiėmimai už šeimos ribų, besiplečiantis socialinis pasaulis leidžiantis reflektuoti apie sėkmes ir nesėkmes ne tik su suaugusiais, o ir su bendraamžiais, lemia vaikų įsitraukimą į įvairias veiklas vidurinėje vaikystėje (6-10m. tarpsnyje) (Eccles, 1999). V. Zenkovskis (1996) (cit. Pileckaitė-Markovienė ir kt., 2004) pastebėjo, kad viduriniojoje vaikystėje vaikas ypač jautrus gyvenimo smūgiams, neturi išteklių savo psichinei pusiausvyrai atkurti. Pasak autoriaus, jei šio amžiaus tarpsnio vaikas draugaudamas patirs psichinę traumą arba ilgai jaus psichinę įtampą keliančią situaciją, sutriks emocinis jo vystymasis. Ir vėliau, jau pasibaigus traumuojančiai situacijai, vaikas gali likti emociškai nestabilus, nepasitikintis savimi, nerimastingas, bailus, nemokės savęs kontroliuoti ir tiesiogiai reaguos į išorinius įvykius. Todėl svarbu nesumenkinti draugystės reikšmės viduriniojoje vaikystėje (Zenkovskis, 1996, cit. Pileckaitė-Markovienė ir kt., 2004). Šiame amžiaus tarpsnyje ypatinga reikšmę turi patiriama sėkmė. Yra teigiama, kad asmenų mokymosi rezultatai ir siekiama sėkmė priklauso daug labiau nuo jų motyvacijos, nei dauguma mokinių įsivaizduoja. Kuo labiau žmonės domisi tam tikra medžiaga, tuo lengviau ją įsimena ir išmoksta. Be to, tai, kas buvo išmokta, geriau įsimenama. Kai žmonės stengiasi ir skiria pakankamai pastangų, dažniausiai pasiekia norimą tikslą (Juknaitė, 2012). Mokymasis šiame amžiuje – yra pagrindinė vaikų veiklos rūšis. Kaip teigia Butkienė ir Kepalaitė (1996), mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms. Šiuo laikotarpiu prie vaiko asmenybės kūrimosi iš esmės prisideda jau ne tik tėvai, mokytojai kaip suaugusieji, kurie tam tikrą gyvenimo dalį buvo autoritetais. Reikšmingi tampa ir nauji žmonės, yra kuriamas ryšys, kuris gali virsti draugyste, užtikrinant saugumą, pripažinimą, pasitikėjimą, bendrystę ir formalioje aplinkoje, kaip ugdymo įstaiga, ir neformalioje, kaip įvairaus pobūdžio būreliai. D. Beresnevičienė (2003) išskiria, kad pradinio mokyklinio amžiaus vaikai, sulaukę 6 – 12 metų, turi išmokti tam tikrų dalykų, t. y. jiems keliamos tam tikros vystymosi užduotys:

- turi išmokti užmegzti draugiškus santykius;
- turi mokėti vertinti save;
- atlikti konkrečias operacijas (pagal J. Piaget);
- susidaryti tam tikrus įgūdžius;
- žaisti grupinius žaidimus.

Apibendrinus vaiko raidą jaunesniame mokykliniame amžiuje galima teigti, jog tai sudėtingas raidos laikotarpis. Jam būdingas spartus organizmo fizinis pokytis, emocinis vystymasis,

psichosocialinės aplinkos pokyčiai. Vietoje aktyvių žaidimų vaikai didelę dienos dalį praleidžia mokyklos suole, o grįžę namo dažniausiai griebiasi išmaniųjų technologijų. Taip pratęsdami sėdimos veiklos laiką dar ilgiau.

1.2. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme

Vaiko fizinį aktyvumą, kuris yra svarbus sveikai gyvensenai, kuri yra sudėtinė brendimo dalis, mokyklos lankymo pradžia natūraliai mažina (Strukčinskienė ir kt., 2011). Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, pasikeičia dienotvarkė, natūraliai ribojamas kasdienis fizinis aktyvumas. Kaip nurodo Klizienė su kolegomis (2021), mokykla yra laikoma svarbia aplinka, tačiau ji gali tapti kliūtimi vaikų fiziniam aktyvumui. Didžioji dalis vaikų praleidžia daug laiko sėdėdami suole, siekdami gauti akademinį išsilavinimą. Įprasta mokyklos diena trunka apie 6 valandas, tačiau šis laikas gali būti pailgintas 30 minučių arba ilgiau, jei vaikas vežamas į mokyklą ir neaktyviai keliauja namo atgal (Kliziene et al., 2021). Atliekami įvairūs tyrimai Europoje ir ne tik, atskleidžia, kad vaikai fiziškai aktyvūs būna vis trumpesnę laiką (Konstabel ir kt., 2014). Vaikų kūnų vystymuisi daro įtaką gyvenimo būdo veiksniai, kuriuos dažnai lemia ir reguliaraus fizinio aktyvumo trūkumas (West et al., 2021). Tai, kaip vaikas praleidžia laisvą laiką pasibaigus pamokoms iki ėjimo ilsėtis, turėtų prisidėti prie vaiko tapimo vis aktyvesniu visuomenės nariu, sugebančiu sėkmingai socializuotis, gebėti patenkinti pažinimo poreikį. Dapkienė (1998) teigia, kad norėdami atitraukti įvairaus amžiaus mokinius nuo tuščio ir beprasmiško laiko praleidimo, į kurį gali būti įtraukti ir žalingi įpročiai bei nusikalstamumas, turime apsvarstyti, kaip tinkamai organizuoti papildomąjį ugdymą, kaip įdomią ir įtraukiančią veiklą po pamokų. Papildomojo ugdymo veikla sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdytis tautinę bei kultūrinę savimonę (Dapkienė, 1998).

Mokantis pradinėje mokykloje (Eriksonas, 1997, cit. pgl. Grinevič, 2005), vaiko pasaulyje telpa jau ne tik namai. Individo vystymosi krizėms kilti įtakos pradeda turėti ir socialinės institucijos. Mokyklinė vaiko patirtis veikia meistriškumo ir nepilnavertiškumo balansą. Jei vaiko meistriškumas neskatinamas namuose, jį vystyti gali padėti nuovokus ir atsidavęs mokytojas mokykloje. Tai, ar vaikas vysto meistriškumą ar pilnavertiškumą, jau nebepriklauso nuo tėvų. Tai priklauso ir nuo kitų suaugusių ir nuo valstybinių institucijų (Eriksonas, 1997). Neformalus ugdymas dažnai yra suprantamas tik kaip būrelis. Tačiau neformalaus ugdymo metu vaikas įgyja kompetencijas, kurias su laiku vis labiau plėtoja, inicijuoja papildomų žinių apie mėgiamą veiklą surinkimą, ugdomi reikiamus įgūdžius tolimesniems tam tikrų problemų sprendimams. Formalusis švietimas suteikia jauniems žmonėms akredituotą kompetencijų paketą, reikalingą tolimesnei karjerai, tuo tarpu neformalusis švietimas dėl savo

patyriminio ir socialinio pobūdžio suteikia kompetencijas, kurios įgalina jaunas žmones įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, sėkmingiau įsitvirtinti studijose ir darbo rinkoje (Martinkus, 2013). Neformaliojo vaikų švietimo tikslas – vaiko pasirinkta veikla ugdyti kompetencijas, kurios ypač svarbios jo, o vėliau ir suaugusiojo gyvenime – socialines, edukacines, asmenines, profesines. Šioms kompetencijoms ugdyti kaip priemonė naudojama tradiciškai vaikams įdomi veikla (muzika, šokis, sportas, teatras ir kt.) (Vilniaus Viršuliškių mokykla, 2023). Vaikas turi savo individualų pasaulį, kuriame galiausiai nebeužtenka informacijos bei patirties gaunamos tik iš kitų žmonių. Vaikas turintis žingeidumo ir nuolatos tyrinėdamas, kas jį supa aplinkui, kuria pats save. Suaugusio žmogaus vaidmuo vaiko savęs kūrimo kontekste turėtų būti palaikymas ir pagalba. Tėvų skatinimas bei palaikymas užsiimant fizinią aktyvumą skatinančia veikla, bendruomenė, kurioje ir su kuria ta veikla yra užsiimama, bei laikas, praleistas lauke, yra veiksniai, turintys poveikį fiziniam aktyvumui vykstant raidos pokyčiams (Pate ir kt., 2019). Kinijoje atliktas tyrimas (2017) atskleidė, kad dalyvavusiai tiriamųjų imčiai tėvų palaikymas yra reikšmingai susijęs su vaiko fiziniu aktyvumu. Pastebėtas modeliavimas tarp tėvų ir sūnų, mamų ir dukrų, dėl to tėvai galėtų būti sektini pavyzdžiai savo atžaloms (Lijuan et. al., 2017). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai sportinius užsiėmimus vis dar linkę susieti su žaidimais, kurie suteikia džiaugsmo ir pasitenkinimo jausmą (Žaltauskė, 2017).

Neformalusis jaunimo ugdymas – kryptinga veikla, kuria plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, gebančią atsakingai ir kūrybiškai spręsti problemas bei aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime (Lietuvos jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003). Užklasinė ir užmokyklinė veikla padeda vaikams įgytas žinias taikyti praktikoje, gerina mokymąsi, skatina žingeidumą, papildo mokymą nauju turiniu, formomis ir metodais. Jis yra reikšmingas organizuoto ir kryptingo vaikų laisvalaikio organizavimui, užimtumui ne pamokų metu (Martinkus, 2013). Taip pat neformalusis ugdymas orientuotas į grupės procesą. Grupėje yra siekiama išmokti tarpusavio sąveikos sprendžiant tarpasmeninius santykius, priimant bendrus sprendimus, dalijantis darbais ir atsakomybe (Gailius ir kt., 2013). Norint, kad vaikas realizuotų savo vidinį potencialą, jis turi būti pripažintas ir skatinamas socialinėje aplinkoje, todėl bendraamžių įtaka gali būti skatinanti įsitraukti arba slopinanti fizinią aktyvumą (Gužauskas, 2022). Neformalusis ugdymas pritraukia daug jaunimo kartais vien todėl, kad jiems gera ir jauku būti konkrečioje emocinėje ar fizinėje aplinkoje. Tai saugus procesas, kuriame žmogus gali būti savimi keisdamasis gyvenimo patyrimu, atskleidamas ir savo silpnąsias savybes, nebijodamas klysti bei pripažinti suklydęs. Tai erdvė mokymuisi iš savo klaidų, mokymuisi vieniems iš kitų, ugdytojo ir ugdytinio augimui kartu (Gailius ir kt., 2013). Kaip yra pasakęs Eduardas Mieželaitis: “Žmonija formuojasi tik kolektyve: vienas žmogus

niekada neužauga – žmogus augina žmogų.” Vaikas, dalyvaudamas neformaliame ugdyme, kuriame procesas yra tikslingas bei organizuotas, atsiduria tarp kitų vaikų, siekiančių panašių tikslų, dėl to galima būtų prognozuoti neformaliojo ugdymo poveikį vaiko asmenybei. Atlikti tyrimai rodo, jei asmuo priklauso fiziškai aktyviai grupei, tuomet jis ir pats labiau įsitraukia į fizines veiklas (Ammouri et al., 2007; Dowda et al., 2007).

Ankstyvas sveiko elgesio įpročių formavimas, įskaitant pakankamą fizinį aktyvumą ir ribotą ekrano laiką, gali palaikyti sveiką augimą ir vystymąsi ankstyvoje vaikystėje (Lee et al., 2021). Tyrime, kuriame dalyvavo 25 šalys ir apie dvidešimt tūkstančių vaikų, Lietuva yra penkta pagal vaikų aktyviai praleidžiamą laiką lauke. Lietuvoje gyvenantys vaikai daugiau nei dvi valandas per dieną praleidžia aktyviai žaisdami lauke (Whiting et al., 2021). Kitame tyrime dalyvavo 422 pradinė klasių mokiniai ir buvo nustatyta, kad apie pusė pradinė klasių mokinių kasdien pėsčiomis lauke vaikšto daugiau nei 1 valandą (Strukčinskienė, Raistenskis, 2012).

Atliktas tęstinis tyrimas parodė fizinio aktyvumo laipsnišką mažėjimą sulaukus 9 metų (Metcalf et al., 2015). Tarptautiniame mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo tyrimo (HBSC) surinkti duomenys atskleidė, kad daugelyje Europos šalių, tarp jų ir Lietuvoje, daugiau nei 50 procentų 11, 13 ir 15 metų amžiaus vaikų yra nepakankamai fiziškai aktyvūs (Inchley et al., 2020). Jungtinėje Karalystėje buvo atliktas tęstinis 1–4 klasių vaikų tyrimas parodė reikšmingus neigiamus vaikų fizinio aktyvumo pokyčius darbo dienomis ir savaitgaliais (Jago et al., 2017). Vaikai ir paaugliai dažniau renkasi pasyvų gyvenimo būdą, ilgiau dirba kompiuteriu, daugiau laiko praleidžia prie televizoriaus, laisvalaikiu mažai sportuoja, nenoriai renkasi aktyvaus poilsio formas (Strukčinskienė, Raistenskis, 2012).

Taigi, pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme yra reikšmingas sprendžiant šio amžiaus tarpsnio raidos uždavinius, kuriuos aptarėme ir ankstesniame skyrelyje. Moksleiviai skatinami sąmoningai rinktis savo poreikius atliepiančias fizinio aktyvumo formas bei rūšis. Tuomet paprasčiau yra sprendžiamos mokslo, darbo problemos, vaikas daugiau pasitiki savimi, yra savarankiškesnis (Chalytovas, 2020). Daugeliui žmonių, o ypač pradinė klasių vaikams, malonu atlikti užduotis gerai. Kuo dažniau mokinys mato savo įgūdžių ar kitų mokymosi rezultatų gerą kokybę, tuo labiau stiprėja jo noras ir toliau gerai tai daryti (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

1.3. Mergaičių ir berniukų fizinio aktyvumo skirtumai

Pradinėse klasėse besimokantys mokiniai dar nėra linkę skirstyti fiziškai aktyvias veiklas į mergaitiškas ar berniukiškas. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai sportinius užsiėmimus vis dar linkę susieti su žaidimais, kurie suteikia džiaugsmo ir pasitenkinimo jausmą (Žaltauskė, 2017). Gerėjant vaikų

fiziniam išsivystymui, dažniausiai didėja ir jų fizinis pajėgumas (Galkus, Džiuvė, 2009). Daugumoje šalių mergaitės buvo mažiau sportuojančios nei berniukai (Whiting et al., 2021). Kanados vaikai daugiau laiko fiziškai aktyviai leido, kai aktyvumas buvo neorganizuotas, palyginti su korėjiečių vaikais (111 ir 63 min. per dieną). Korėjiečių vaikų fiziniame aktyvume, kuris buvo organizuotas, praleido daugiau laiko nei kanadiečių (25 ir 9 min. per dieną) (Lee et al., 2021). Andriaus Kavaliūno ir bendraautorių (2015) atliktame tyrime buvo siekta įvertinti 1008 vaikų valgymo ir fizinio aktyvumo ypatybes, gauti rezultatai parodė, kad mažiau nei pusė (37,1%) tyrimo dalyvių laisvalaikį leido fiziškai aktyviai. Taip pat berniukai sportą laisvalaikiui rinkosi daugiau ir buvo fiziškai aktyvesni nei mergaitės. Viename tyrime (2011) atsižvelgiant į vaikų gyvenimosios ypatumus fizinio aktyvumo aspektu trijose amžiaus grupėse (11, 13, 15) buvo nustatyta, kad mokyklinio amžiaus mergaitės reikšmingai ilgiau vaikšto pėsčiomis lauke negu berniukai ($p < 0,001$), taip pat mergaitės reikšmingai dažniau laisvalaikiu daro mankštą nei berniukai ($p < 0,001$) (Strukčinskienė ir kt., 2011). Kitame tyrime (2012) paaiškėjo, jog didelė dalis vaikų įvairiose Europos šalyse neatitinka fizinio aktyvumo rekomendacijų, dėl to yra žemas fizinio aktyvumo lygis ir ilgas moksleivių sėdėjimo laikas. Lyginant su berniukais mergaitės praleidžia žymiai daugiau laiko sėdėdamos (Verloigne et. al., 2012). Kastytis Šmigelskas su bendraautoriais (2018) Lietuvos moksleivių gyvenimosios ir sveikatos tyrime pastebėjo, kad kasdienis fizinis aktyvumas išlieka stabiliai prastas ir 2018 m., kadangi kasdiene fizine veikla, trunkančia bent 60 minučių, užsiima tik kas šeštas Lietuvos moksleivis (18 proc.). Vertinant intensyvų fizinį aktyvumą pagal lytį pastebima, kad mergaitėms jis būdingas mažiau nei berniukams (atitinkamai, 62 ir 71 proc.).

1.4. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų naudojimas internetu

2017 metais, kuomet niekas nesitikėjo, kad gyvenimas gali apsiversti dėl pandemijos, Jusienė su kolegomis (2017) atkreipė dėmesį, kad laisvadieniais – nepaisant pačių tėvų galimybių daugiau savo aktyvaus laiko skirti vaikams, - vaikai prie ekranų būna ilgiau. Kyla klausimas, gal tai jau tampa ne tik paauglių ar suaugusiųjų, bet ir visai mažų vaikų, poilsio priemone? Atsiradę nauji laisvalaikio leidimo būdai, tokie kaip: televizija, internetas, vaizdo žaidimai, pakeitė vaikų kasdieninio gyvenimo įpročius. Jusienė su bendraautoriais (2017) tyrė ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimą prie ekranų. Šiame tyrime paaiškėjo, kad maždaug trečdalis 1,5 – 5m. vaikų darbo dienomis prie IT prietaisų praleidžia nuo pusvalandžio iki valandos per dieną, tuo tarpu laisvadieniais trečdalis vaikų prie ekranų praleidžia nuo 1 iki 2 valandų. Ikimokyklinio amžiaus vaikai, laisvadieniais prie ekranų praleidžiantys 3 val. ir daugiau, patiria reikšmingai daugiau emocinių, elgesio sunkumų, somatinės simptomatikos, taip pat dažniau serga ir trumpiau miega nei tie mažyliai, kurie prie ekranų laisvadieniais būna iki 1 val. (Jusienė ir kt., 2017).

Pastarąjį dešimtmetį atlikus vis daugiau tyrimų, tiriančių su įvairiomis priemonėmis susijusius sėdimo elgesio tipus, rekomenduojama, kad 5-17 metų amžiaus vaikai turėtų riboti laiką, praleidžiamą sėdint, ypač pramoginio ekrano laiką (WHO, 2020). Grigutytė, Pakalniškienė, Raižienė ir Povilaitis (2018) teigia, kad vaikai Lietuvoje turi galimybę prieiti prie itin spartaus interneto, kuriuo naudodamiesi be ribojimų gali atlikti pačias įvairiausias veiklas. Vaikams skirti žaidimai bei kitas pramoginis turinys yra prieinami jau ir iš mobiliųjų nešiojamų prietaisų, kuriuos vaikai gali turėti su savimi bet kur ir bet kada, netgi ir lovoje prieš miegą (jeigu tėvai neriboja) (Baukienė, 2022). Russell Jago su bendraautoriais (2020) ištyrė, kad sėslus laikas tarp 6-11 metų vaikų vidutiniškai pailgėjo (Jago et al., 2020). Viename tyrime (Grigutytė ir kt., 2018) buvo lyginta 2010 metų ir 2018 metų surinkti duomenys apie interneto naudojimą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 2018 m. jaunesni (9-12m.) vaikai praleidžia beveik 4, o vyresni (13-17m.) – beveik 5 val. internete tomis dienomis, kai eina į mokyklą, ir beveik valanda ilgiau tomis dienomis, kai į mokyklą neina. 2018 m. tiek jaunesni, tiek vyresni vaikai praleidžia daugiau laiko internete (vidutiniškai viena valanda daugiau) negu 2010 m. (Grigutytė ir kt., 2018). Buvimo prie ekranų trukmė didėja su vaiko amžiumi: kuo vaikai vyresni, tuo ilgiau jiems leidžiama naudotis įvairiais IT prietaisais, ypač žiūrėti televizorių, naudotis kompiuteriu, o laisvadieniais – ir planšete (Jusienė ir kt., 2017). JAV per karantiną atlikta tėvų apklausa atskleidė, kad pradinio ir pagrindinio ugdymo mokiniai (5–13 metų) prie ekranų laisvalaikio tikslais buvo vidutiniškai net 6 val. per dieną (Dunton, Do, & Wang, 2020). Žvilgtelėjus į tyrimą Indijoje, vidutinis prie ekrano praleistas laikas 5–10 metų amžiaus vaikų buvo 5,83 valandos darbo dienomis ir 5,76 valandos savaitgaliais (Thakur, Singh, Rai, & Shukla, 2021). Jusienė, Breidokienė, Laurinaitytė ir Pakalniškienė (2021) savo tyrime palygino pradinio mokyklinio amžiaus vaikų vidutinę dienos ekranų naudojimo trukmę, kuri 2019 m. rudenį buvo 2 val. 47 min., o 2020 m. pavasario karantino metu jis išaugo iki kiek daugiau nei 6 val. per dieną. Pradinio ir pagrindinio ugdymo mokinių leidžiamas prie ekranų laikas ne tik mokymosi, bet ypač pramogų ir laisvalaikio veikloms, pastebimai didėjo ir Lietuvoje bei išliko reikšmingai didesnis 2020 m. rudenį, daugumai mokinių grįžus prie kontaktinio ugdymo (Jusienė ir kt., 2021).

Kaip nurodo Kappos (2007), atlikta daug tyrimų, kuriuose vis dažniau pradedama įžvelgti interneto naudojimosi sąsajas su fizinės bei psichikos sveikatos problemomis mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių tarpe. Per didelis pasyvios skaitmeninės žiniasklaidos naudojimas kenkia vaikams (Shin & Gweon, 2020). Sparti interneto paslaugų plėtra, jaunų asmenų dažnai neribotas prieinamumas prie interneto ir nuolat didėjantis naudojimas internetu atskleidžia grėsmes, kurios pirmiausia kyla vaikams, ypač aktyviai besinaudojantiems interneto paslaugomis (Grigutytė ir kt., 2018). Tyrimai Lietuvoje (Jusienė ir kt., 2020; Pakalniškienė et al., 2020) rodo, kad probleminio arba kompulsyvaus interneto

naudojimo rizika visuomet didėja ilgėjant naudojimosi ekranais trukmei. Naudojimas internetu tampa probleminis, kai juo naudojama pernelyg dažnai, jis tampa pagrindine bendravimo priemone ir pablogėja santykiai su kitais. Vaikams, kurie prastai save vertina, jaučiasi vieniši, turi emocinių sunkumų, nerimauja socialinėse situacijose, bendravimas internete gali tapti probleminis (Grigutytė, Raižienė ir Pakalniškienė, 2021). Probleminio interneto naudojimo rizikos veiksniai tyrimuose yra išskiriami tokie, kaip žemesnis šeimos socialinis statusas ir didesnė bendra naudojimo trukmė, bet nėra sutariama, ar rizika yra didesnė berniukams, mažesnio tėvų išsilavinimo vaikams (Jusienė ir kt., 2020; Wu et al., 2021). Ilgiau prie ekranų vaikams leidžia būti mažesnio išsilavinimo tėvai. Šie tėvai ir patys daugiau būna prie ekranų, ypač prie televizoriaus, vaikams būnant šalia. Taigi mažesnio išsilavinimo tėvų vaikai, tikėtina, rizikuoja daugiau laiko būti prie ekranų ne tik aktyviai, kitų veiklų sąskaita, bet ir „pasyviai“, vadinamuoju foniniu režimu (Jusienė ir kt., 2017). Faltýnková, Blinky, Ševčíková ir Husarova (2020) teigia, kad mažas tėvų išsilavinimas yra perteklinio ekranų laiko rizikos veiksnys. Lauricella, Wartella ir Rideout (2015) manymu daugiau laiko prie ekranų leidžiantys tėvai daugiau leidžia būti prie ekranų ir vaikams. Tame pačiame tyrime, kuris buvo atliktas Indijoje, 67 proc. tyrime dalyvavusių tėvų dirbo ir leido mažiau laiko su vaikais. Daugiau nei trečdalis tėvų (37 proc.) skatino laiką prie ekranų, nes manė, kad tai prisideda prie vaiko išsilavinimo ir taip apsaugo savo vaikus nuo rūpesčių. (Thakur et al., 2021). Tėvų išsilavinimas siejosi su didesniu vaikų kompulsyvaus interneto naudojimo įverčiu (Jusienė ir kt., 2021).

Kalbant apie pradinio mokyklinio amžiaus (nuo 7 iki 10 metų) vaikų dalyvavimą tyrimuose neretai iškyla abejonių, ar tokio amžiaus vaikai gali būti pakankamai tinkamos ir patikimos informacijos apie save tiekėjai. Kaip nurodo Riley (2004), kognityvinės raidos tyrimai, psichometriniai tyrimai ir longitudinaliniai tyrimai rodo, kad vaikai gali sėkmingai užpildyti amžių atitinkančias sveikatos anketas ir suteikti vertingos informacijos apie savo sveikatą. Vaikų pranešimai apie savo sveikatą sulaukus 6 metų yra pakankamai suprantami, patikimi ir pagrįsti, o nuo 7 metų šie pranešimai vis didėja visose populiacijose. 8–11 metų vaikų pranešimų patikimumas yra gana geras sveikatos klausimynuose, parengtuose specialiai šiai amžiaus grupei (Riley, 2004). Jusienės su kolegomis (2020) atlikto tyrimo metu, gauti rezultatai leido teigti, kad kompulsyvaus interneto naudojimo skalė (CIUS) yra patikimas ir validus savistaba paremtas įrankis informacijai apie probleminį interneto naudojimą rinkti, o pradinio mokyklinio amžiaus vaikai gali būti pakankamai patikimi šios informacijos apie save teikėjai. Ypač tada, kada internetas tapo neatsiejama kasdienio vaikų gyvenimo dalimi, nes yra pasiekiamas įvairiais įrenginiais bet kuriuo paros metu, įskaitant ir mokykloje, kai vaikai išvengdami tėvų priežiūros juo gali naudotis privačiai. Šiame tyrime vadovausimės būtent kompulsyvaus interneto naudojimo samprata, nes

ja paremtas ir vienas iš pagrindinių mūsų tyrimo metodų. Sinonimiškai bei cituodami kitų autorių tyrimus vartosime ir probleminis interneto naudojimo sąvoką (Jusienė ir kt., 2020).

Ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimosi ekranus turinčiais informacinių technologijų prietaisais tyrimai įprastai neatskleidžia lyčių skirtumų (Jusienė ir kt., 2017), panašu, kad pradinio mokyklinio amžiaus berniukai, skirtingai nuo mergaičių, jau pasižymi ilgesne naudojimosi trukme bei didesniu kompulsyvumu naudojantis internetu (Jusienė ir kt., 2020). Berniukų kompulsyvaus interneto naudojimo įvėrciai didesni nei mergaičių ir 2019 m., ir 2020 m (Jusienė ir kt., 2021). Ilgesnis ekrano laikas per dieną buvo labiau paplitęs tarp berniukų nei mergaičių (Hidding, Altenburg, Ekris, & Chinapaw, 2017). Daugumoje šalių didesnė dalis berniukų nei mergaičių žiūrėjo televizorių ar naudojos elektroniniai prietaisai >3 val./d. (Whiting et al., 2021). Kanados vaikai, kaip ir pranešė jų tėvai, praleido daugiau sėdimo laiko prie ekranų nei korėjiečių vaikai (159 ir 110 min. per dieną) (Lee et al., 2021).

Taigi, akivaizdu, kad vis ilgiau ir ilgiau vaikams praleidžiant laiko prie ekranų, buvo susirūpinta dėl galimo žalingo poveikio dėl ilgo buvimo prie ekranų. Svarbu, kad vaikai būtų skatinami vystyti sveikus įpročius ir gebėjimą kontroliuoti naudojimąsi internetu, taip pasiekiant gerą fizinę ir emocinę sveikatą bei sėkmingą socializaciją. Tėvai, mokytojai ir kiti vaikui artimi aplinkoje suaugusieji gali padėti gerinti suvokimą apie tinkamą interneto naudojimą, skatinant juos dalyvauti įvairiose užsiėmimuose, kurie skatina fizinį aktyvumą, socialinius santykius. Intervencijos, skirtos tinkamai apriboti interneto ir socialinės žiniasklaidos naudojimą vaikystėje, gali padėti pagerinti emocinę sveikatą (McDoll et al., 2020).

1.5. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Tyrimo problema – naujausi tyrimai rodo, kad naudojimas internetu labai sumažina vaikų kitas – jų raidai ir ugdymui palankias ar naudingas – veiklas (McDool et al., 2020). Elektroninių prietaisų naudojimas yra itin populiarus sėdima veikla šiuolaikinėje visuomenėje (Maras et al., 2015). Interneto naudojimas gali turėti ir naudingą, ir neigiamą poveikį vaikų gerovei dėl daugybės internete vykdomų veiklų (McDool, Powell, Roberts, & Taylor, 2020). Jackson su kolegomis apibūdina „utopinį“ požiūrį, kai internetas suteikia galimybę lavinti šiuolaikinei darbo vietai reikalingus įgūdžius, taip pat naujas saviraiškos, bendravimo ir prieigos prie informacijos galimybes. Tačiau ji prieštarauja tai „distopinei“ perspektyvai, kai laikas internete „išstumia“ kitas naudingas veiklas, tokias kaip skaitymas, sportavimas ir tiesioginis bendravimas su draugais ir šeima (cit. iš McDoll et al., 2020).

Tyrimo objektas – pradinio mokyklinio amžiaus vaikų praleistas laikas prie ekranų ir naudojimosi internetu skirtumai tarp dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių.

Tyrimo tikslas: Siekiama išsiaiškinti, kaip pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme siejasi su jų naudojimu internetu.

Tyrimo klausimai:

1. Palyginti, ar skiriasi dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių naudojimas internetu 2019 m. ir 2022m.
2. Palyginti, ar skiriasi mergaičių ir berniukų naudojimas internetu ir dalyvavimas neformaliame ugdyme.
3. Patikrinti, ar naudojimas internetu skiriasi priklausomai nuo būrelių pobūdžio (meniniai vs sportiniai).
4. Patikrinti, ar tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme kitaip/ panašiai siejasi su interneto naudojimu, negu vaikų vertinimu.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Šiame tyrime yra analizuojami dviejų projektų rėmuose surinkti duomenys patogiosios atrankos būdu apie vaikus iš įvairių Vilniaus miesto pradinio ugdymo įstaigų. Siekdama minėto tyrimo tikslo analizuosiu šiuos projektus:

1. Projekto "Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų interneto naudojimo sąsajos su jų socialine emocine raida bei santykiais su tėvais Latvijoje, Lietuvoje ir Taivane: tęstinis tyrimas", finansuoto Kinijos Respublikos (Taivano) Nacionalinės mokslo tarybos (MOST) ir Lietuvos mokslo tarybos (LMTLT), sutarties Nr. S-LLT-18-3, 2018 – 2020 metais. Projekto vadovė prof. dr. Roma Jusienė. Šiame tyrime analizuojami duomenys, rinkti 2019 m. lapkričio mėn.
2. Projekto "Mokyklų oro taršos sezoniniai ypatumai ir jos poveikis pradinėms klasių moksleivių sergamumui kvėpavimo takų ligomis ir alergija", finansuoto Lietuvos mokslo tarybos (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-20–52, 2020 - 2022 metais. Projekto vadovas prof. habil. dr. Arūnas Valiulis. Šiame tyrime analizuojami duomenys rinkti 2022 m. kovo-balandžio mėn.

2019 metų tyrime tėvai suteikė leidimą savo vaikui dalyvauti tyrime. Vieno iš vaiko tėvų taip pat buvo prašoma užpildyti anketų rinkinį. Šiame tyrime duomenis apie naudojimąsi internetu pateikė patys vaikai ir jų tėvai apie savo vaikų naudojimąsi internetu. Tyrimo dalyvių imtį sudarė 255 pradinio mokyklinio amžiaus vaikai (trečiokai ir ketvirtokai). Vaikų amžiaus vidurkis 9,4 metai (SD=0,6). 52 proc. 9 metų vaikai; 48 proc. - 10 metų. Iš jų neformaliame ugdyme dalyvauja 214 vaikų (83,9 proc.), nedalyvauja – 41 (16,1 proc.).

2022 metų tyrime tėvai suteikė leidimą savo vaikui dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyvių imtį sudarė 420 pradinio mokyklinio amžiaus vaikų (trečiokai). 46,4 proc. imties sudaro berniukai (n = 195), 53,3 proc. (n = 224) mergaitės. Vaikų amžiaus vidurkis 9,1 metų (SD = 0,4), amžiaus ribos 8–10 metų. Pažymėtina, kad absoliuti dauguma vaikų buvo 9 metų (82,5proc.). Iš jų neformaliajame ugdyme dalyvauja 387 vaikų (92,1 proc.), nedalyvauja 33 vaikai (7,9 proc.).

2.2. Tyrimo metodikos

Kintamieji ir jų matavimo būdai:

Sociodemografiniai duomenys. Lytis, amžius.

Dalyvavimas neformaliame ugdyme buvo vertinamas vaikų klausiant: 2022 m. tyrime užduotas vienas klausimas: „Kokius papildomus užsiėmimus lankai?“ ir pateikti variantai, su galimybe įrašyti, jei nėra;

2019 m. tyrime klausimas skambėjo: „Ar praėjusį mėnesį lankei pastovias popamokines veiklas (veiklas, kurios vyksta po pamokų, t.y. sportines treniruotes, muzikos ar šokių pamokas, robotiką, daile, šachmatų klubą ir pan.) ir pateikti variantai „Taip“ arba „Ne“. Tėvų 2019 m. tyrime buvo klausama panašiai, ar pastaruoju metu (pvz. praėjusį mėnesį) vaikas nuolat, reguliariai lanko kokius nors užklasinius užsiėmimus, toliau prašant nurodyti, kokius būtent ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę.

Vaikų buvimas prie interneto (internetu naudojimo trukmė).

Vaikai pateikė atsakymus į klausimus, kiek vidutiniškai laiko per dieną jie būna prie interneto atskirai, kai eina į mokyklą (dd) ir neina (ld). Atsakydami į klausimus respondentai rinkosi atsakymų variantus iš devynių galimų, pradedant nuo „mažai arba visai nebūna“, „apie pusvalandį“, „apie valandą“, „apie 2 valandas“, „apie 3 valandas“, „apie 4 valandas“, „apie 5 valandas“, „apie 6 valandas“, „apie 7 val. ir daugiau“.

Tolesnei analizei naudota bendras ekranų naudojimo laikas skaičiuojant išvestinę vidutinę dienos trukmę pagal formulę: $(5*dd + 2*ld) / 7$ (Jusienė ir kt., 2021). Šis internete leidžiamo laiko vidurkinimas yra taikomas ir kituose moksliniuose tyimuose (Jusienė ir kt., 2020; Meerkerk et al., 2009).

Kompulsyvaus interneto naudojimo skalė (angl. Compulsive Internet Use Scale, sutr. CIUS; Meerkerk et al., 2009).

Ji sudaryta iš 14 Likerto tipo teiginių (pavyzdžiui, „Kaip dažnai Tu galvoji apie internetą net tuomet, kai neturi galimybės prie jo prisijungti?“, „Kaip dažnai Tau būna sunku sustoti naudotis internetu?“). Vertinant šiuos teiginius reikia pasirinkti atsakymą nuo 1 („niekada“) iki 5 („labai dažnai“). 2019 ir 2022 metais skalę pildė toje imtyje dalyvaujantys vaikai. 2019 metais papildomai skalę pildė ir toje imtyje dalyvavusių vaikų – tėvai, modifikavus teiginius taip, kad buvo klausama apie vaikų interneto naudojimo ypatumus iš tėvų perspektyvos.

Tyrimų tikrinant šios skalės psichometrinės charakteristikas rezultatai rodo stabilų faktorių skaičių, aukštą vidinį suderinamumą, gerą turinio ir kriterinį validumą įvairiose kultūrose (Meerkerk et al., 2009; Yong et al., 2017). Lietuvos tyrėjų gauti duomenys rodo, kad skalių vidinis suderintumas tiriamai imčiai buvo labai geras: kompulsyvaus interneto naudojimo, vaikų vertinimu, skalės Cronbacho alfa yra 0,87, o tėvų vertinimu – 0,93 (Jusienė ir kt., 2020); skalės vidinis suderinamumas, tikrintas Cronbacho alfa kriterijumi, tiriamai imčiai yra aukštas (2019 m. imčiai – 0,92, 2020 m. imčiai – 0,95) (Jusienė ir kt., 2021).

Šiame tyrime yra analizuojami dviejų projektų rėmuose surinkti duomenys. Kompulsyvaus interneto naudojimo skalės vidinis suderinamumas, tikrintas Cronbacho alfa kriterijumi, 2019 metų

tyrimo imčiai, vaikų vertinimu, yra aukštas – 0,87, taip pat aukštas ir tėvų vertinimu – 0,93. Tos pačios skalės vidinis suderinamumas 2022 metų tyrimo imčiai, vaikų vertinimu, yra aukštas, 0,84.

2.3. Tyrimo eiga

Šis tyrimas yra projekto „Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų interneto naudojimo sąsajos su jų socialine emocine raida bei santykiais su tėvais Latvijoje, Lietuvoje ir Taivane: tęstinis tyrimas“, kuri remia Lietuvos mokslo taryba (sutartis Nr. S-LLT-18-3) ir Taivano mokslo ir technologijų ministerija (MOST) ir projekto "Mokyklų oro taršos sezoniniai ypatumai ir jos poveikis pradinių klasių moksleivių sergamumui kvėpavimo takų ligomis ir alergija", kuri remia Lietuvos mokslo tarybos (sutartis Nr. S-MIP-20–52) junginys. Pirmasis nurodytas projektas buvo vykdomas 2018 - 2020 m., o antrasis – 2020 - 2022 metais. Pirmajame tyrime analizuojami duomenys rinkti 2019 m. lapkričio mėn., antrajame tyrime analizuojami duomenys rinkti 2022 m. kovo-balandžio mėn. Taigi, bus analizuojami dviejų projektų rėmuose surinkti duomenys patogiosios atrankos būdu apie vaikus iš įvairių Vilniaus miesto pradinio ugdymo įstaigų.

Dėl mokyklų dalyvavimo tyrimuose buvo susisiekiama su Vilniaus mokyklų administracijomis, gautas jų sutikimas. Tada per administracijos darbuotojus ir trečių klasių mokytojus tėvams perduoti informuoti sutikimai dėl jų vaikų dalyvavimo tyrime. Tyrimo dalyviams prieš pradėdant pildyti klausimyną buvo paaiškinti tyrimo tikslai ir galimybė atsisakyti dalyvauti tyrime, net jeigu jų tėvai davė sutikimą. Vaikai, kurių tėvai nesutiko, kad jie dalyvautų tyrime, arba vaikai, kurie patys nesutiko dalyvauti tyrime, tuo metu taip pat dalyvavo klasės valandėlėje ir atliko kitas mokytojų paskirtas užduotis. Tyrimo dalyviai pildė jiems skirtą klausimyną įprastoje aplinkoje, tai yra mokykloje, savo klasėse, klasės valandėlės metu, kuri trunka įprastai visą pamoką, kartu dalyvaujant 2 psichologijos magistrantėms. Instrumentus tyrimo dalyviai pildė popieriaus ir pieštuko forma.

Prie 2022 metų tyrimo duomenų rinkimo ir suvedimo į sistemą teko prisidėti asmeniškai. Kaskart buvo suderinamos dienos, kada mokyklos mus gali priimti. Žinoma, tai būdavo pamokų laikas. Asmeniškai lankiausi visose mokyklose, keisdavosi tik kolegės. Kartais tekdavo ir asmeniškai su mokytojais susitarti ar pasitikslinti, kuri kada mus galėtų priimti. Renkant duomenis pasiteisino buvimas ne vienai. Ne visi vaikai iškart suprasdavo užduotį, kai kurie atsakymus pateikdavo lėčiau ir taip atitoldavo nuo likusios klasės tempo. Dėl to viena iš mūsų eidavo į pagalbą konkrečiam vaikui. Kartu su kolege parengėme duomenų failą, pasitarėme, kaip užkoduosime ir suvesime gautus duomenis iš popierinės versijos į SPSS. Galiausiai perkėlėme gautus duomenis.

2.4. Duomenų analizė

Duomenys buvo aprodojami IBM SPSS Statistics programa. Pirmiausia buvo įvertintas visų intervalinių kintamųjų normalumas. 2019 metų tyrime tėvų vertinimu jų vaikų kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai buvo pasiskirstę normaliai, todėl skaičiavimai su šiuo kintamuoju buvo atliekami naudojant parametrinę statistiką: ryšys tarp abiejų kintamųjų vertintas Pearson koreliacijos koeficientu, o vidurkių lyginimui grupėse naudotas Student t kriterijus nepriklausomoms grupėms. 2019 metų ir 2022 metų tyrimuose vaikų vertinimu jų pačių kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai neatitiko normalumo kriterijų arba buvo laikomi ranginiais dėl kategorinio rezultatų pobūdžio. Todėl skaičiavimai su jais buvo atliekami naudojant neparimetrinę statistiką. Ryšiai tarp kintamųjų vertinti taikant Spearman koreliacijos koeficientą, o vidurkių palyginimui grupėse buvo naudotas Mann-Whitney U kriterijus. Palyginti, ar skiriasi mergaičių ir berniukų dalyvavimas neformaliame ugdyme buvo pasitelktas χ^2 kriterijus.

Svarbu paminėti, kad tyrime dalyvavusieji ne visada atsakydavo į visus pateiktus klausimus. Tie, kurie neatsakė į vieną ar daugiau Kompulsyvaus naudojimosi internetu skalės bei praleidžiamo laiko internete klausimų, šių asmenų duomenys nebuvo įtraukiami į bendrą analizę, dėl to galima pastebėti, kad skiriasi respondentų skaičius atitinkamai nuo iškelto klausimo.

3. REZULTATAI

Pirmiausia siekiama palyginti, ar skiriasi pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių naudojimas internetu 2019 m. ir 2022 m. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme naudojimas internetu 2019 m. ir 2022 m. pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme naudojimas internetu 2019 m. ir 2022 m.

Kintamasis	2019 m.		2022 m.		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	204	243,80	348	296,67	28825,00	3,69	<0,001
Laikas internete	211	245,38	377	321,99	29408,50	5,25	<0,001

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Lyginant, ar skiriasi vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme kompulsyvaus interneto naudojimas 2019 m. ir 2022m. buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($U = 28825,00$, $Z = -3,69$, $p < 0,001$). 2022 metų ($M = 33,73$, $SD = 9,99$) tyrime dalyvavę vaikai surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimosi skalės įverčius negu 2019 metais dalyvavę vaikai ($M = 30,49$, $SD = 10,35$). Taip pat statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas ($U = 29408,50$, $Z = -5,25$, $p < 0,001$) ir lyginant, ar skiriasi vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme praleidžiamas laikas internete 2019 m. ir 2022 m. Ir šį kartą 2022 metų ($M = 3,43$, $SD = 1,65$) tyrime dalyvavę vaikai surinko aukštesnius praleisto laiko prie interneto įverčius negu 2019 metais dalyvavę vaikai ($M = 2,79$, $SD = 1,62$).

Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų nedalyvaujančių neformaliame ugdyme naudojimas internetu 2019 m. ir 2022 m. pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų nedalyvaujančių neformaliame ugdyme naudojimas internetu 2019 m. ir 2022 m.

Kintamasis	2019 m.		2022 m.		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	39	30,62	26	36,58	414,00	1,25	0,21
Laikas internete	40	30,18	32	44,41	387,00	2,87	0,004

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Lyginant, ar skiriasi vaikų nedalyvaujančių neformaliame ugdyme kompulsyvaus interneto naudojimas 2019 m. (M = 29,62, SD = 9,55) ir 2022m. (M = 32,85, SD = 9,31) nebuvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas (U = 414,00, Z = -1,25, p = 0,21). Lyginant, ar skiriasi vaikų nedalyvaujančių neformaliame ugdyme praleidžiamas laikas internete 2019 m. ir 2022 m. buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas (U = 387,00, Z = -2,87, p = 0,004). 2022 metų tyrime dalyvavę vaikai (M = 4,71, SD = 2,51) surinko aukštesnius praleisto laiko prie interneto įverčius negu 2019 metais dalyvavę vaikai (M = 3,06, SD = 1,89).

Taip pat patikrinome, kokie pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių naudojimosi internetu skirtumai yra 2022 m. (3 lentelė).

3 lentelė. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių naudojimas internetu 2022 m.

Kintamasis	Dalyvauja		Nedalyvauja		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	348	187,93	26	181,69	4675,00	0,28	0,78
Laikas internete	377	200,56	32	257,31	4358,00	2,61	0,01

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Lyginant pradinio mokyklinio amžiaus vaikų (N = 374) kompulsyvų naudojimąsi internetu, kai vaikas dalyvauja neformaliame ugdyme arba nedalyvauja, gauti rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingų skirtumų tarp dalyvaujančių (M = 33,73, SD = 9,99) ir nedalyvaujančių (M = 32,85, SD =

9,31) neformaliame ugdyme ir kompulsyvaus interneto naudojimo nėra ($U = 4675,00$, $Z = 0,28$, $p = 0,78$). Tikrinant, ar yra skirtumas tarp vaikų ($N = 409$) praleidžiamo laiko internete, gauti rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingas skirtumas tarp praleidžiamo laiko internete ir dalyvaujančių ($M = 3,43$, $SD = 1,65$) ir nedalyvaujančių ($M = 4,71$, $SD = 2,51$) neformaliame ugdyme yra ($U = 4358,00$, $Z = -2,61$, $p = 0,01$).

Antruoju tyrimo uždaviniu yra siekiama palyginti, ar skiriasi mergaičių ir berniukų naudojimas internetu ir dalyvavimas neformaliame ugdyme. Berniukų ir mergaičių naudojimas internetu pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė. *Berniukų ir mergaičių naudojimas internetu.*

Kintamasis	Bērniukai		Mergaitės		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	174	207,92	200	169,74	13847,00	3,41	<0,001
Laikas internete	190	231,26	219	182,22	15816,00	4,19	<0,001

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Tikrinant, ar skiriasi berniukų ($N = 174$) ir mergaičių ($N = 200$) naudojimas internetu gauti rezultatai rodo, kad yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($U = 13847,00$, $Z = -3,41$, $p = 0,001$) tarp berniukų ir mergaičių. Berniukų ($M = 35,33$, $SD = 9,70$) CIUS įverčiai yra reikšmingai didesni nei mergaičių ($M = 32,20$, $SD = 9,92$). Tikrinant, ar skiriasi berniukų ($N = 190$) ir mergaičių ($N = 219$) praleidžiamas laikas internete ir dalyvavimas neformaliame ugdyme buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp grupių ($U = 15816,00$, $Z = -4,19$, $p < 0,001$). Berniukai ($M = 3,91$, $SD = 1,84$) internete praleidžia reikšmingai ilgesnį laiką lyginant su mergaitėmis ($M = 3,18$, $SD = 1,61$).

Bērniukų ir mergaičių dalyvavimas neformaliame ugdyme pateiktas 5 lentelėje.

5 lentelė. *Bērniukų ir mergaičių dalyvavimas neformaliame ugdyme.*

Kintamasis	Bērniukai(n)	Mergaitės(n)	χ^2	df	p
Dalyvauja	172	214	6,01	1	0,014
Nedalyvauja	22	10			
Sportinis	131	90	30,84	1	<0,001
Meninis	5	38			

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Nedalyvaujančių neformaliame ugdyme berniukų (n = 22) ir mergaičių (n = 10) proporcijos statistiškai reikšmingai nesiskiria, kaip ir dalyvaujančių neformaliame ugdyme berniukų (n = 172) ir mergaičių (n = 214). Gauti rezultatai rodo, kad mergaitės statistiškai reikšmingai labiau dalyvauja neformaliame ugdyme ($\chi^2 = 6,01$, $df = 1$, $p = 0,014$) negu neformalų ugdymą lankantys berniukai. Pasigilinus, ar yra skirtumų lyginant berniukų ir mergaičių pasiskirstymą į sportinius ir meninius būrelius buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 30,84$, $df = 1$, $p < 0,001$): berniukai dažniau dalyvauja sportiniuose (berniukai: n = 131, mergaitės: n = 90), o mergaičių didesnė proporcija, nei berniukų, dalyvauja meniniuose (berniukai: n = 5, mergaitės: n = 38) būreliuose.

Trečiuoju tyrimo uždaviniu yra siekiama patikrinti, ar naudojimasis internetu skiriasi priklausomai nuo būrelių pobūdžio (meniniai vs sportiniai). Šioje analizėje iš 420 respondentų nebuvo įtraukti 155 respondentų pateikti atsakymai. Buvo neįtraukti respondentų atsakymai, kurie pasirinko, kad nelanko jokio neformalaus ugdymo būrelio, taip pat tie, kurie pasirinko atsakymo variantą: „kiti būreliai“ ir neturime galimybės sužinoti, kokio pobūdžio būrelis yra lankomas bei tie respondentų atsakymai, kurie pažymėjo, kad lanko ir meninius, ir sportinius. Nėra tikslo tokį atsakymo variantą priskirti prie tam tikros grupės iš turimų dviejų. Iš likusių 265 respondentų sportinio pobūdžio būrelį lanko 222 vaikai, o meninio – 43 vaikai. Vaikų naudojimosi internetu skirtumas priklausomai nuo būrelių pobūdžio (meniniai vs sportiniai) pavaizduotas 6 lentelėje.

6 lentelė. *Vaikų naudojimosi internetu skirtumas priklausomai nuo būrelių pobūdžio (meniniai vs sportiniai).*

Kintamasis	Sportinis		Meninis		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	200	123,13	37	96,70	2875,00	2,16	0,03
Laikas internete	216	131,06	41	118,17	3984,00	1,02	0,31

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Vaikų kompulsyvus interneto naudojimasis statistiškai reikšmingai skiriasi (U = 2875,00, Z = -2,16, p = 0,03) priklausomai nuo lankomo būrelio pobūdžio. Vaikai, lankantys sportinio pobūdžio būrelius surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimosi skalės įverčius (M = 34,33, SD = 9,69) negu meninius būrelius (M = 30,57, SD = 9,51) lankantys vaikai. Tuo tarpu vaikų praleistas laikas

internete statistiškai reikšmingai nesiskiria ($U = 3984,00$, $Z = -1,02$, $p = 0,31$) lyginant sportinio pobūdžio ($M = 3,50$, $SD = 1,64$) ir meninio pobūdžio ($M = 3,21$, $SD = 1,51$) būrelius lankančius vaikus.

Ketvirtuoju tyrimo uždaviniu yra siekiama patikrinti, ar tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme kitaip/ panašiai siejasi su interneto naudojimu, negu vaikų vertinimu. Šiai analizei naudoti 2019 metų duomenys, kai informaciją apie vaikų naudojimąsi internetu ir dalyvavimą neformaliame ugdyme pateikė ir patys vaikai, ir jų tėvai. Tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas – CIUS pateiktas 7 lentelėje.

7 lentelė. Tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas - CIUS.

Kintamasis	Dalyvauja		Nedalyvauja		F	df	p
	n	M(SD)	n	M(SD)			
CIUS	163	34,56 (10,68)	27	34,37 (8,93)	2,28	188	0,93

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, M – vidurkis, SD – standartiniai nuokrypiai. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai.

Remiantis pateiktais tėvų atsakymais, dalyvaujantys ($M = 34,56$, $SD = 10,68$) ir nedalyvaujantys ($M = 34,37$, $SD = 8,93$) neformaliame ugdyme vaikai statistiškai reikšmingai nesiskiria pagal kompulsyvų interneto naudojimąsi ($F(188) = 2,28$, $p=0,93$). Pagal praleistą laiką prie interneto ($U = 2087,00$, $Z = -0,24$, $p=0,81$) neformaliame ugdyme dalyvaujantys ($M = 2,79$, $SD = 1,62$) ir nedalyvaujantys ($M = 3,06$, $SD = 1,89$) vaikai taip pat statistiškai reikšmingai nesiskiria (8 lentelė).

8 lentelė. Tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir laikas internete.

Kintamasis	Dalyvauja		Nedalyvauja		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
Laikas internete	172	99,37	25	96,48	2087,00	0,24	0,81

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas.

Vaikų vertinimu jų pačių dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas pateiktas 9 lentelėje.

9 lentelė. *Vaikų vertinimu jų pačių dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas.*

Kintamasis	Dalyvauja		Nedalyvauja		U	Z	p
	n	VR	n	VR			
CIUS	204	122,57	39	119,04	3862,50	0,29	0,77
Laikas internete	211	124,72	40	132,78	3949,00	0,65	0,52

Pastaba: n – asmenų skaičius grupėje, VR – vidurkinis rangas. CIUS – kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčiai.

Remiantis pateiktais vaikų atsakymais, dalyvaujantys (M = 30,49, SD = 10,35) ir nedalyvaujantys (M = 29,62, SD = 9,55) neformaliame ugdyme vaikai statistiškai reikšmingai nesiskiria pagal kompulsyvų interneto naudojimąsi (Z = -0,29, p = 0,77). Pagal praleistą laiką prie interneto (Z = -0,65, p=0,52) neformaliame ugdyme dalyvaujantys (M = 2,79, SD = 1,62) ir nedalyvaujantys (M = 3,06, SD = 1,89) vaikai taip pat statistiškai reikšmingai nesiskiria.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Norėdami išsiaiškinti, kaip pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme siejasi su jų naudojimu internetu, šiame tyrime išsikėlėme keturis tyrimo klausimus. Galima nesunkiai rasti straipsnių, įrodančių, kad vaikų naudojimas internetu vis dažniau tampa arba yra žalingas ir darantis poveikį vaiko kasdieniniam gyvenimo būdai (Kappos, 2007; Jusienė ir kt., 2017; Grigulytė ir kt., 2018; Rakickienė ir kt., 2021).

Pirmuoju tyrimo klausimu siekėme palyginti, ar skiriasi dalyvaujančių neformaliame ugdyme ir nedalyvaujančių naudojimas internetu 2019 m. ir 2022m. Gauti rezultatai parodė, kad 2022 metų tyrimo vaikai, dalyvaujantys neformaliame ugdyme, surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimosi skalės įverčius ir internete praleidžia daugiau laiko negu 2019 metų tyrimo dalyvavę vaikai. Nedalyvaujantys neformaliame ugdyme vaikai nesiskyrė kompulsyvaus interneto naudojimosi, tačiau buvo nustatyti reikšmingi 2022 metų imties vaikų skirtumai susiję su praleidžiamu laiku internete. Dviejų tyrimų imtyse gauti rezultatai parodo, kad dalyvaujančių neformaliame ugdyme vaikų kompulsyvus interneto naudojimas ir laikas internete po pandemijos dėl COVID-19 padidėjo, o vaikų, nedalyvaujančių neformaliame ugdyme, kompulsyvaus interneto naudojimosi įverčiai nepadidėjo po maždaug 3 metų, tik praleidžiamas laikas internete yra reikšmingai didesnis. Yra tyrimų, kuriuose, atvirkščiai, pastebėta, kad fiziškai aktyvesni tyrimo dalyviai pasižymi mažesniu, o daugiau laiko praleidžiantys sėsliai – didesniu probleminio interneto naudojimu (Jasulaitis, Miežienė ir Emeljanovas, 2022). Tai, kad vaikai po pandemijos dėl COVID-19 yra labiau įsitraukę ne tik į vykdomas įvairias veiklas internete ir taip padidėjusį praleidžiamą laiką internete, bet ir išgyvena dėl kompulsyvaus interneto naudojimo, patvirtina ir kiti tyrimai atlikti Lietuvoje ir užsienyje (Dunton et. al., 2020; Jusienė ir kt., 2021).

Antruoju tyrimo klausimu siekėme palyginti, ar skiriasi mergaičių ir berniukų naudojimas internetu ir dalyvavimas neformaliame ugdyme. Pirmiausia, mūsų tyrimo imtyje, kaip ir kituose atliktuose tyrimuose (Hidding et al., 2017; Jusienė ir kt., 2020; Whiting et al., 2021) pasitvirtino, kad būtent berniukai internete praleidžia reikšmingai ilgesnį laiką ir surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimo įverčius lyginant su tyrime dalyvavusiomis mergaitėmis. Kalbant apie dalyvavimą neformaliame ugdyme, literatūroje pakankamai dažnai rasime straipsnių, kurie tvirtina, kad berniukai yra fiziškai aktyvesni už mergaites (Verloigne et. al., 2012; Whiting et al., 2021; Jasulaitis ir kt., 2022). Visuomenėje vis dar pasitaiko stereotipų, kad vyriškos lyties atstovai yra dažniau siejami su fiziniu aktyvumu negu moteriškos lyties atstovės. Išgirde, kad mergaitės po pamokų lanko krepšinio, futbolo ar karatė būrelius kai kurie žmonės nustemba. Mūsų gauti rezultatai rodo, kad nėra reikšmingų skirtumų

tarp lyties ir dalyvavimo neformaliame ugdyme ir nedalyvavimo. Straipsniuose galime rasti informacijos, kad pradinio mokyklinio amžiaus vaikų fizinis aktyvumas yra sumažėjęs (Verloigne et al., 2012; Jago et al., 2020; Rakickienė ir kt., 2021), tačiau mūsų tyrime neformalų ugdymą lankančių vaikų buvo žymiai daugiau negu neformalų ugdymą nelankančių vaikų. Pasigilinus, ar yra skirtumų lyginant berniukų ir mergaičių pasiskirstymą į sportinius ir meninius būrelius buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas: berniukai dažniau dalyvauja sportiniuose, o mergaičių didesnė proporcija, nei berniukų, dalyvauja meniniuose būreliuose.

Trečiuoju tyrimo klausimu siekėme patikrinti, ar naudojimasis internetu skiriasi priklausomai nuo būrelių pobūdžio (meniniai vs sportiniai). Gauti rezultatai parodė, kad vaikai, lankantys sportinio pobūdžio būrelius surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčius negu meninius būrelius lankantys vaikai. Šitą skirtumą galėjo lemti tai, kad berniukai turi didesnę CIUS ir daugiau berniukų (didesnė proporcija) lanko sportinius būrelius. Be to, gali būti, kad sportinius būrelius bendrai lanko didesniu aktyvumu bei impulsyvumu pasižymintys vaikai, o šie bruožai siejasi ir su didesniu įsitraukimu naudotis internetu. Remiantis Oficialiosios statistikos portalo pateiktais duomenimis matyti, kad 2022 metais mokinių skaičius neformaliojo švietimo įstaigose pagal ugdymo kryptį yra pasiskirstęs ne vienodai. Pavyzdžiui, vaikų skaičius, kuris dalyvauja muzikos ir sporto ugdymo kryptyse, yra vos ne tris, keturis ar net penkis kartus didesnis lyginant su kitomis ugdymo kryptimis (Oficialiosios statistikos portalas, 2022). Skirtumas tarp muzikos ir sporto ugdymo krypties taip pat yra. Bandant rasti išsamesnį atsakymą, kodėl vaikai, lankantys sportinio pobūdžio būrelius surinko aukštesnius kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčius negu meninius būrelius lankantys vaikai, ateityje būtų svarbu ir vertinga palyginti pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimo neformaliame ugdyme, lankomo būrelio pobūdį su vaikų kompulsyviu naudojimu internetu. A. V. Kosov su bendraautoriais (2018) teigia, kad neformalus ugdymas iš esmės yra motyvuotas mokymasis, leidžiantis besimokančiajam suaktyvinti savirealizaciją ir saviugdą, pasirenkant gyvenimo vertybes, bendraminčių ratą, sprendžiant svarbius ugdymo klausimus. Tuo tarpu vaikų praleistas laikas internete statistiškai reikšmingai nesiskiria lyginant sportinio pobūdžio ir meninio pobūdžio būrelius lankančius vaikus.

Ketvirtuoju tyrimo klausimu siekėme patikrinti, ar tėvų vertinimu vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme kitaip/ panašiai siejasi su interneto naudojimu, negu vaikų vertinimu. Tiek tėvų, apie vaikus, vertinimais, tiek vaikų, apie juos pačius, vertinimais remiantis pateiktais atsakymais apie vaikų kompulsyvų interneto naudojimą ir laiką internete nebuvo pastebėtas reikšmingas skirtumas. Taip pat remiantis tėvų vertinimais neradome skirtumų lyginant vaikų naudojimąsi internetu su neformalų ugdymą lankančiais ir nelankančiais vaikais. Kaip teigia Jusienė su bendraautoriais (2020), pradinio

mokyklinio amžiaus vaikų kompulsyvus interneto naudojimas gali būti patikimai vertinamas ir pačių vaikų, ir jų tėvų.

Taigi, įdomu tai, kad mokslininkai apskritai pastebi sėslensio gyvenimo būdo požymius ne tik vyresniame, bet ir jaunesniame amžiuje (Konstabel ir kt., 2014; West et al., 2021). Gyvename visuomenėje, kurioje viską galime gauti pasitelkę internetą. Nuo maisto, drabužių, tam tikrų technikos priemonių užsakymo į namus iki nuotolinių konsultacijų su gydytojais. Norėtusi atkreipti dėmesį, kad bent jau šiame tyrime, šioje imtyje dalyvavę pradinio mokyklinio amžiaus vaikų didžioji dalis dalyvauja neformaliame ugdyme, kuris iš esmės jau yra susijęs su tam tikru fiziniu aktyvumu ir krūviu. O tie, kurie nedalyvauja neformaliame ugdyme reikšmingai nesiskiria interneto naudojimu. Paauglystėje ši situacija gali keistis, dėl to svarbu tęsti mokslinių tyrimų atlikimą ir toliau reaguoti, jei situacija matomai keisis į kažkurią pusę.

4.1. Tyrimo ribotumai ir gairės ateities tyrimams

Galiausiai, svarbu aptarti tyrimo ribotumus ir pristatyti gaires ateities tyrimams. Šiame tyrime buvo naudojamos informacijos šaltiniu tik apie vaiko dalyvavimą neformaliame ugdyme, paprašant pažymėti arba užrašyti, kokius neformaliojo ugdymo būrelius vaikas lanko, tačiau nebuvo pasidomėta, kiek kartų ir kiek valandų į savaitę yra lankomas nurodytas būrelis. Taip pat svarbus ribotumas, kad šioje imtyje yra labai maža neformaliame ugdyme nedalyvaujančių vaikų grupė. Gauti rezultatai nebūtinai reprezentuoja visus tokio amžiaus vaikus, dėl to ateityje būtų svarbu tirti didesnes grupes. Be to, svarbu ištyrinėti ir vyresnio amžiaus vaikus, nes pradiniam mokykliniam amžiuje vaikai, viena vertus, daug dalyvauja popamokinėse veiklose, kita vertus – jų laikas internete dar yra ribojamas tėvų ir mokytojų. Galimai paauglystėje išryškėtų tam tikri skirtumai. Kadangi įprastai tyrimuose pateikiami socialiai pageidaujami atsakymai, o vertinant kompulsyvų interneto naudojimą ir praleidžiamą laiką internete jie dažniau pateikiami sumažinti, tikėtina, kad iš tiesų vaikai leidžia prie ekranų daugiau laiko nei atskleidė rezultatų analizė.

Internetui tampant vis lengviau prieinamu net ir mažiems vaikams, tai yra aktuali tema. Šis tyrimas prisideda prie jau atliktų tyrimų apie pradinio mokyklinio amžiaus vaikus ir papildomai įneša informacijos apie neformaliame ugdyme dalyvaujančius vaikus. Šis tyrimas leidžia įvertinti, kaip bėgant metams keičiasi interneto ir kompulsyvaus interneto naudojimo mastai bei kaip tai siejasi su neformaliu ugdymu. Tai galėtų būti atspirties taškas toliau gilinantis ne tik į vaikų interneto naudojimą ir dalyvavimą neformaliame ugdyme, bet ir į neformalaus ugdymo kokybę, kaip yra užtikrinamas vaiko kokybiškas užimtumas, o ne galimybė be tėvų kontrolės naudotis telefonu užsiėmimo metu.

IŠVADOS

1. 2022 metų tyrimo vaikai, dalyvaujantys neformaliame ugdyme, palyginus su 2019 metų dalyvaujančiais, surinko didesnius kompulsyvaus interneto naudojimosi skalės įverčius ir internete praleidžia daugiau laiko. Nedalyvaujantys neformaliame ugdyme vaikai nesiskyrė kompulsyvaus interneto naudojimosi.
2. Berniukams, palyginti su mergaičių grupe, būdingi didesni kompulsyvaus naudojimosi internetu įverčiai ir laikas internete. Taip pat berniukai dažniau dalyvauja sportiniuose, o didesnė proporcija mergaičių, nei berniukų, dalyvauja meniniuose būreliuose.
3. Vaikai, lankantys sportinio pobūdžio būrelius surinko didesnius kompulsyvaus interneto naudojimo skalės įverčius negu meninius būrelius lankantys vaikai, tačiau šį skirtumą gali paaiškinti tai, kad daugiau berniukų lanko sportinius užsiėmimus ir būtent berniukų kompulsyvaus interneto naudojimo įverčiai didesni.
4. Bendrai ir 2019, ir 2022 metų duomenimis, pradinio mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme nebuvo susijęs su jų naudojimosi internetu (laiku internete ir kompulsyvaus interneto naudojimo įverčiais). Tėvų vertinimu (2019 m.), vaikų dalyvavimas neformaliame ugdyme ir interneto naudojimas nebuvo susiję.

LITERATŪRA

1. Ammouri, A. A., Kaur, H., Neuberger, G. B., Gajewski, B., & Choi, W. S. (2007). Correlates of exercise participation in adolescents. *Public Health and Nursing, 24*(2), 111–120. <https://doi.org/10.1111/j.1525-1446.2007.00615.x>
2. Bakonis, E., Grinytė, L., Indrašienė, V., Jarienė, R., Penkauskaitė, U., Penkauskienė, D. ir Rakovas, T. (2014). Kritinio mąstymo ugdymo mokomoji medžiaga mokinių ir jaunimo organizacijų nariams. Vilnius: Šiuolaikinių didaktikų centras.
3. Baukienė, E. (2022). Vaikų miego sunkumai ir šiuolaikinių informacinių technologijų naudojimas: sąveika ankstyvos raidos period (Daktaro disertacija). Vilnius: Vilniaus Universitetas. doi: 10.15388/vu.thesis.320
4. Beresnevičienė D. (2003). Jaunojo suaugusiojo psichologija. Presvika.
5. Chalytovas, J. (2020). Pradinių klasių mokinių neformalaus fizinio ugdymo reikšmė motoriniams įgūdžiams. Magistro baigiamasis darbas: Kaunas.
6. Dapkienė, S., (1998). Papildomojo ugdymo formos. Šiauliai
7. Dowda, M., Dishman, R. K., Pfeiffer, K. A., & Pate, R. R. (2007). Family support for physical activity in girls from 8th to 12th grade in South Carolina. *Preventive Medicine, 44*(2), 153–159. doi:10.1016/j.ypmed.2006.10.001
8. Dunton, G. F., Do, B., & Wang, S. D. (2020). Early effects of the COVID-19 pandemic on physical activity and sedentary behavior in children living in the U.S. *BMC Public Health, 20*(1), Article 1351, 1–13. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09429-3>
9. Eccles. (1999). The Development of Children Ages 6 to 14. *The Future of Children, 9*(2), 30–44. <https://doi.org/10.2307/1602703>
10. Erikson, E. H. (2004). *Vaikystė ir visuomenė* (p. 110-112). Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
11. Faltýnková, A., Blinka, L., Ševčíková, A., & Husarova, D. (2020). The associations between family-related factors and excessive internet use in adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*, Article 1754. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051754>
12. Gailius, Ž., Malinauskas, A., Petkauskas, D. ir Ragauskas, L. (2013). Darbo su jaunimo grupėmis vadovas. Neformaliojo ugdymo praktika Lietuvoje. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
13. Galkus, R., Džiuvė, A. (2009). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus kaimo moksleivių fizinis pajėgumas. *Jaunujų mokslininkų darbai, 4*(25), 120-126.

14. Grigutytė, N., Pakalniškienė, V., Raižienė, S. ir Povilaitis, R. (2018). Lietuvos vaikų naudojimosi internetu 2010 ir 2018 metais ypatumų palyginimas*. *Psichologija*, 58, 57-71. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2018>
15. Grigutytė, N., Raižienė, S. ir Pakalniškienė, V. (2021). Vaikų ir paauglių naudojimas internetu: grėsmės ir galimybės. *Psichologija*, 63, 153-164. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2021.33>
16. Grinevič, G. (2005). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų vidinės darnos, savivertės ir psichologinės savijautos sąsajos. Magistro baigiamasis darbas: Vilnius.
17. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas: Šviesa.
18. Gužauskas, D. (2022). Palanki mokyklos edukacinė aplinka, skatinanti pradinių klasių mokinių fizinį aktyvumą (Daktaro disertacija). Kaunas: Lietuvos Sporto Universitetas. Paimta iš <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:129280756/datastreams/MAIN/content>
19. Hidding, L. M., Altenburg, T. M., Ekris E., & Chinapaw, M. J. M. (2017). Why Do Children Engage in Sedentary Behavior? Child and Parent-Perceived Determinants. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14, 671. doi:10.3390/ijerph14070671
20. Inchley, J., Currie, D., Budisavljevic, S., Torsheim, T., Jåstad, A., Cosma, A., Kelly, C., Arnarsson, A. M., Barnekow, V., & Weber, M. M (Eds.) (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
21. Jago, R., Salway, R., Emm-Collison, L., Sebire, S. J., Thompson, J. L., & Lawlor, D. A. (2020). Association of BMI category with change in children's physical activity between ages 6 and 11 years: A longitudinal study. *International Journal of Obesity*, 44(1), 104–113. <https://doi.org/10.1038/s41366-019-0459-0>
22. Jago, R., Solomon-Moore, E., Macdonal-Wallis, C., Sebire, S. J., Thompson, J. L., & Lawlor, D. A. (2017). Change in children's physical activity and sedentary time between Year 1 and Year 4 of primary school in the B-PROACTIV cohort. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(1), 33. <https://doi.org/10.1186/s12966-017-0492-0>
23. Jasulaitis, M., Miežienė, B., Emeljanovas, E., (2022). Vyresnių klasių mokinių probleminio interneto naudojimo ir su fiziniu aktyvumu bei psichologine sveikata susijusių rodiklių sąsajos. *Laisvalaikio tyrimai: elektroninis mokslo žurnalas*, 2(20), 10–20. <https://doi.org/10.33607/elt.v2i20.1300>
24. Jonulaitytė, J. (2009). Neformaliojo ugdymo organizavimo tobulinimas gimnazijoje siekiant patenkinti mokinių poreikius. Magistro baigiamasis darbas: Kaunas.

25. Juknaitė, A. (2012). Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokymosi sėkmės veiksniai. Magistro baigiamasis darbas: Šiauliai.
26. Jusienė, R., Laurinaitytė, I., Pajėdienė, A., Praninskienė, R., Rakickienė, L. ir Urbonas, V. (2017). Ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimas prie ekranų: kada tai tampa vaikų sveikatos rizikos veiksniu?. *Visuomenės sveikata*, 27(6), 134-143.
27. Jusienė, R., Breidokienė, R., Laurinaitytė, I. Ir Pakalniškienė, V. (2021). Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų veiklos internete ir kompulsyvus interneto naudojimas tėvų požiūriu: ar ir kas keitėsi karantino dėl COVID-19 pandemijos laikotarpiu? *Information & Media*, 91, 136-151. <https://doi.org/10.15388/Im.2021.91.56>
28. Jusienė, R., Būdienė, V., Gintilienė, G., Girdzijauskienė, S. ir Stonkuvienė, I. (sudar.) ir autorių grupė (2021). Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės bei galimybės ekosisteminiu požiūriu. Mokslo studija. VU leidykla. (Spaudoje).
29. Jusienė, R., Laurinaitytė, I., ir Pakalniškienė, V. (2020). Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų kompulsyvaus interneto naudojimo psichosocialiniai veiksniai vaikų ir tėvų vertinimu. *Psichologija*, 61, 51–67. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2020.15>
30. Kappos, A. D. (2007). The impact of electronic media on mental and somatic children's health. *International journal of hygiene and environmental health*, 210, 555-562. [10.1016/j.ijheh.2007.07.003](https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2007.07.003)
31. Kavaliunas, A., Skurdenyte, V., Šurkienė, G., Stukas, R., Zagminas, K., Giedraitis, V. (2015). Assessment of nutrition and physical activity of 6th-7th grade schoolchildren in the city of Vilnius, Lithuania. *De Gruyter Open*, 10, 128-137. DOI 10.1515/med-2015-0024
32. Kliziene, I., Cizauskas, G., Sipaviciene, S., Aleksandraviciene, R., & Zaicenkoviene, K. (2021). Effects of a physical education program on physical activity and emotional well-being among primary school children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7536. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147536>
33. Konstabel, K., Veidebaum, T., Verbestel, V., Moreno, LA., Bammann, K., Tornaritis, M., Eiben, G., Molnár, D., Siani, A., Sprengeler, O., Wirsik, N., Ahrens, W., & Pitsiladis, Y. (2014). Objectively measured physical activity in European children: the IDEFICS study. *International Journal of Obesity*, 38, 135–143. DOI: 10.1038/ijo.2014.144
34. Kosov, A. V., Golubeva, G. F., Feshchenko, E. M., Kirichkova, M. E. ir Arpentieva, M. R. (2018). The role of additional and alternative education in the self-development of children and adolescents. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Volume 198, 154–160. Prieiga per

- internetą: https://www.researchgate.net/publication/328310475_The_role_of_additional_and_alternative_education_in_the_self-development_of_children_and_adolescents
35. Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2014.12.001>
 36. Lee, E., Song, Y., Hunter, S., Jeon, J., Kuzik, N., Predy, M., & Carson, V. (2021). Levels and correlates of physical activity and screen time among early years children (2–5 years): Cross-cultural comparisons between Canadian and South Korean data. *Child Care Health Dev.*, 47, 377–386. DOI: 10.1111/cch.12850
 37. Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003 m. gruodžio 4 d. Nr. IX-1871). Paimta iš: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.223790>
 38. Lijuan, W., Jiancui, S., Suzhe, Z. (2017). Parental influence on the physical activity of Chinese children: Do gender differences occur?. *European Physical Education Review*, 23(1), 110-126. DOI: 10.1177/1356336X16641024
 39. Maras, D., Flament, M. F., Murray, M., Buchholz, A., Henderson, K. A., Obeid, N., & Goldfield, G. S. (2015). Screen time is associated with depression and anxiety in Canadian youth. *Preventive Medicine*, 73, 133–13. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ypmed.2015.01.029>
 40. Martinkus, J. (2013). Jaunimo neformaliojo švietimo kokybės valdymas. Magistro baigiamasis darbas: Šiauliai.
 41. McDool, E., Powell, P., Roberts, J., & Taylor, K. (2020). The internet and children's psychological wellbeing. *Journal of Health Economics*, 69, Article 102274. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2019.102274>
 42. Meerkerk, G. J., van den Eijnden, R., Vermulst, A. A., & Garretsen, H. F. L. (2009). The Compulsive Internet Use Scale (CIUS): Some psychometric properties. *Cyberpsychology & Behavior*, 12 (1), 1–6. doi: <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0181>.
 43. Metcalf, B. S., Hosking, J., Jeffery, A. N., Henley, W. E., & Wilkin, T. J. (2015). Exploring the adolescent fall in physical activity: A 10-yr cohort study (EarlyBird 41). *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 47(10), 2084– 2092. <https://di.org/10.1249/MSS.0000000000000644>
 44. Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=e60deecc-5ea9-4981-961c-613d1cbb7edf#/>

45. Pakalniškienė, V., Jusienė, R., Sebre, S. B., Wu, J. C., & Laurinaitytė, I. (2020). Children's Internet Use Profiles in Relation to Behavioral Problems in Lithuania, Latvia, and Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, doi:10.3390/ijerph17228490
46. Pate, R. R., Dowda, M., Dishman, R. K., Colabianchi, N., Saunders, R. P., McIver, K. L. (2019). Change in Children's Physical Activity: Predictors in the Transition From Elementary to Middle School. *American Journal of Preventive Medicine*, 56(3), 65-73. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.10.012>
47. Pearson, N., & Biddle, S. (2011). Sedentary behavior and dietary intake in children, adolescents and adults: A systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 41 (2), 178 - 188.
48. Pileckaitė-Markovienė, M., Nasvytienė, D., Bumblytė, D. (2004). *Vystymosi psichologija: Vaikystė*. Vilnius: Enciklopedija.
49. Pugačiauskienė, A. (2013). Socialinės kompetencijos ugdymo/si sėkmės ir nesėkmės pradinėse klasėse. Bakalauro baigiamasis darbas: Šiauliai.
50. Rakickienė, L., Jusienė, R., Baukienė, E., & Breidokienė, R. (2021). Pre-schoolers' Behavioural and Emotional Problems During the First Quarantine Due to COVID-19 Pandemic: The Role of Parental Distress and Screen Time. *Psichologija*, 64, 61-68. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2021.41>
51. Riley, A. W. (2004). Evidence that school-age children can self-report on their health. *Ambulatory Pediatrics*, 4(4), 371–376. doi: <https://doi.org/10.1367/A03-178R.1>
52. Shin, H., & Gweon, G. (2020). Supporting preschoolers' transitions from screen time to screen-free time using augmented reality and encouraging offline leisure activity. *Computers in Human Behavior*, 105. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106212>
53. Šmigelskas, K., Lukoševičiūtė, J., Slapšinskaitė, A., Vaičiūnas, T., Bulotaitė, J., Žemaitaitytė, M., Šalčiūnaitė, L., ir Zaborskis, A. (2019). Lietuvos moksleivių gyvensena ir sveikata: 2018 m. situacija ir tendencijos. HBSC tyrimas.
54. Strukčinskienė, B., Kurlys, D., Griškoniš, S., Raistenskis, J. (2011). Mokyklinio amžiaus vaikų sveikatos gyvensenos ypatumai fizinio aktyvumo aspektu. *Sveikatos mokslai*, 21(7), 46-50
55. Strukčinskienė, B., Raistenskis, J. (2012). Lietuvos pradinėse klasių mokinių fizinio aktyvumo ypatumai. *Visuomenės sveikata*, 1, 101-105.
56. Thakur (Rai), N., Singh, A. K., Rai, N., & Shukla, D. K. (2021). Cross-sectional study on prevalence and consequences of screen time on physical and mental health in children in the era of COVID-19. *Asian journal of medical sciences*, 13, 19-24.

57. Twisk, J. W. R. (2001). Physical Activity Guidelines for Children and Adolescents. *Sports Med*, 31(8), 617-627.
58. Verloigne, M., Lippevelde, W. V., Maes, L., Yıldırım, M., Chinapaw, M., Manios, Y., Androustos, O., Kovács, E., Bringolf-Isler, B., Brug, J. & Bourdeaudhuij, I. D. (2012). Levels of physical activity and sedentary time among 10- to 12-year-old boys and girls across 5 European countries using accelerometers: an observational study within the ENERGY-project. 1. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(34), 1-8. <http://www.ijbnpa.org/content/9/1/34>
59. West, T. N., Boyd, M., Holeva-Eklund, W. M., Liebert, M. L., Schuna, J., & Behrens, T. K. (2021). Implementing Structured Curriculum in an After-School Physical Activity Program. *The Physical Educator*, 78, 540-552. <https://doi.org/10.18666/TPE-2021-V78-I5-10773>
60. Whiting, S., Buoncristiano, M., Gelius, P., Abu-Omar, K., Pattison, M., Hyska, J., ... Breda, J. (2021). Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6–9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015–2017. *Obesity Facts*, 14, 32-44. DOI: 10.1159/000511263
61. World Health Organization. (2020). WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour: at a glance.
62. Wu, J. C., Sebre, S. B., Jusienė, R., Pakalniškienė, V., Miltuze, A., & Li, Y. (2021). Personal and Family Sociodemographic Correlates of Types of Online Activities in School-Aged Children: a Multicountry Study. *Child Indicators Research*, 14, 1415–1434. Paimta iš <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09805-4>
63. Yong, R., Inoue, A., & Kawakami, N. (2017). The validity and psychometric properties of the Japanese version of the Compulsive Internet Use Scale (CIUS). *BMC Psychiatry*, 17(1), Article 201. Paimta iš <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1364-5>